

Любомир Винар

З ПЕРСПЕКТИВИ ДЕСЯТЬОХ РОКІВ: «УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК», 1963—1973

Гене́за і багаторічний розвиток «Українського Історика», як єдиного українського історичного журналу поза межами України, заслуговує на всебічне обговорення і об'єктивну історичну аналізу.

У листопаді 1973 року минає повних десять років від появи першого числа «Українського Історика», яке налічувало всього 24 сторін і появилось накладом 200 примірників. Перші три числа фірмувала Історична Комісія «Зарево», а від 4-го числа «Українського Історика» в 1964 році видання журналу перебрало новостворене Українське Історичне Товариство. Саме тому розвиток журналу рівночасно відзеркалює історію розвитку УІТ, а водночас до певної міри української історичної науки поза межами України.

Дослідження історії «Українського Історика» немислиме без відповідної оцінки стану української історичної науки в 1960-их роках, як також діяльності поодиноких наукових установ, які мали безпосереднє відношення до історичних дослідів. Лише тоді можна зрозуміти причини постання журналу і його дальший розвиток.

З нагоди десятиліття «Українського Історика» в українській пресі появилось багато статей, а також відбулися окремі наукові конференції і зустрічі з громадянством. Саме під час одної зустрічі один учасник висловив думку, що десятилітня поява «Українського Історика» це «правдиве історичне чудо», якщо до уваги взяти важкі обставини, серед яких приходилося видавати журнал, цю правдиву трибуну української історичної науки. Тут приходить лиш підкреслити, що без самопосвяти та ідейного горіння гурта українських дослідників-співробітників «Українського Історика», без допомоги наших представників, читачів і нечисленних меценатів, які зрозуміли вагу історичного журналу, і української історичної науки — ми не могли б розбудувати наше видання і поставити його на належний рівень. Їм всім — будівничим української історичної науки належить щира подяка і признання. І якщо до сьогодні появилось 40 чисел «Українського Історика» то в тому значна заслуга належить саме їм, які не зневірилися і допомогли розбудувати наше видання.

Автор цих рядків не має наміру писати «ще одну» ювілейну статтю про «Українського Історика». Головним моїм завданням є подати

правдиву історію розвитку журналу, наświetлити тематичний профіль і структуру «Українського Історика», подати його провідні ідеї і врешті поділитися з читачами моїми думками про дальший розвиток нашого журналу.

Цей короткий нарис опрацьований на основі архівного матеріалу УІТ, мого записника за роки 1958—1970, а також інших матеріалів, що відносяться безпосередньо до нашої теми. Архівні матеріали включають листування співробітників «Українського Історика», членів УІТ, а також нашу кореспонденцію і відповідні друковані матеріали.

Можливо, що в деякого будуть певні критичні зауваги відносно браку т. зв. «історичної перспективи» для належної оцінки історичного розвитку «Українського Історика». Деякі історики наголошують вимогу відповідної часової перспективи потрібної для об'єктивної оцінки досліджуваних подій, діячів і явищ. Така перспектива, на їхню думку, дозволяє на об'єктивнішу і спокійнішу аналіз досліджуваного явища. Ми повністю розуміємо вагу історичної перспективи в історичному дослідженні. Проте зараз приходиться ствердити, що доволі часто через цей постулат перспективи часу, яка щонайменше охоплює 50 років, багато важливих тем з найновішої української історії не опрацьовано, а тим часом розгублено чимало першоджерельних матеріалів. Багато учасників подій помирало не залишивши по собі жадних писаних слідів. Тому дуже часто бракує відповідної архівно-джерельної документації, без якої немислиме наświetлення і історична аналіза досліджуваного явища. Хоч би згадати для прикладу історію розвитку українського наукового життя. Дотепер не маємо обширної історії НТШ, Українського Наукового Т-ва в Києві, «Записок НТШ», «України» Грушевського і т. д. — цей список можна б продовжити в безконечність. У даному випадку, автор цих рядків, обстоює думку, що історію «Українського Історика» і УІТ вже можна і треба писати тепер, по гарячих слідах праці, доки живуть співробітники подій, які зможуть доповнити цей нарис. Кожний історик, який має задовільно опановану історичну методу досліджу і є відповідальним за свою працю у наświetленні і аналізі недавноминулих подій, може стати вище своїх суб'єктивних міркувань, своїх емоцій і на основі відповідних джерел подати об'єктивну картину досліджуваного явища. Саме тому віримо, що дослідження історичного розвитку «Українського Історика» буде найкращим відзначенням десятиліття нашого журналу.

Початки «Українського Історика»

Гене́за і розвиток «Українського Історика» безпосередньо пов'язані з станом української історичної науки в Україні і поза нею після Другої Світової Війни, а зокрема в 1950-их і 60-их роках. Цей стан був незадовільний і мав усі позначки великої кризи історичних дослідів в Україні і поважних недоматань нашої історіографії у віль-

ному світі. Ця кризовість позначилася не лише в аспекті якості наукової продукції українських істориків, але також значною мірою в певній психологічній та ідеологічній прірві, яка ділила різні покоління українських істориків.

В умовах підсовєтської дійсності був немислимий вільний і нормальний розвиток української історіографії, неможливий творчий обмін думками серед істориків. Українська історична наука перебувала у підневільному стані і стала служкою уряду і комуністичної партії, а українські історики були змушені придержуватися офіційної схеми совєтської історіографії. Так було також в 1940-их і 50-их роках в яких, за вдалим окресленням проф. О. Оглоблина заходами партії була створена «уніфікована й навіть уніформована совєтська українська історіографія».¹

Здається, що найкращим барометром незавидної долі української історичної науки в совєтській Україні може послужити зміст і ідеологічні заложення Українського Історичного Журналу, який появляється із липня 1957 році у Києві і є офіційним органом Інституту історії АН УРСР та Інституту історії партії ЦК КП України — філіялу Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС. З нагоди 10-и ліття журналу Ф. П. Шевченко у програмовій статті, як головний редактор УІЖ, писав, що одним із головних завдань цього офіціозу совєтської української історіографії є «висвітлювати питання пролетарського інтернаціоналізму й радянського патріотизму, дружби українського народу з усіма народами Радянського Союзу, історичних зв'язків України з зарубіжними країнами, зокрема соціалістичної співдружності, світового революційного руху й міжнародних відносин... Завданням журналу є також викриття ворожої ідеології та фальсифікації історії».² Зовсім послідовно на сторінках УІЖ біля 90% матеріалу присвячується партійно-пропагандистським матеріалам, які не мають жадного відношення до історичного наукового дослідження. Лише дуже рідко в цьому офіціозі появляються вартісні історичні праці, але і в них автори часто змушені сплачувати данину комуністичній ідеології. У 1960-их роках не було найменших познак, щоб цей стан історичної науки в Україні поправився на краще.

На еміграції, по закінченні 2-ої світової війни, зустрінулися різні покоління українських істориків, представників різних історичних шкіл і історіософічних напрямків. Немає сумніву, що ця зустріч істориків з різних українських земель і старої еміграції позитивно вплинула на поживавлення наукових дослідів. Завдяки наполегливій праці українських учених відновлено аудиторне навчання в Українському Вільному Університеті (1946) та інших високих українських

¹ Олександр Оглоблин, *Думки про сучасну українську совєтську історіографію*, Нью-Йорк, 1963, стор. 6.

² Ф. П. Шевченко, «Українському Історичному Журналу 10 років», *Український Історичний Журнал*, ч. 6, 1967, стор. 4.

школах. У 1947 році відновлено діяльність найстаршого українського наукового товариства НТШ, а в 1946 році покликано до життя УВАН, як опадкоємця наукових традицій Української Академії Наук, заснованої 1918 році в Києві. Біля цих наукових осередків зосередили свою працю українські історики. Здавалося, що для української науки, а зокрема історіографії настане нова доба відродження. Проте образ не був такий рожевий. Покійний проф. Борис Крупицький мабуть перший звернув увагу на кризовий стан української історичної науки на еміграції. У своїх статтях він наголошував перш за все незрозуміння українською спільнотою потреб української науки, нездоровий вплив політичних партій на її розвиток і врешті невідрадні відносини, серед яких приходилося працювати українським вченим. Також він підкреслював незадовільний доплив молодих історичних сил і розглядав питання зміни поколінь істориків. В цій цікавій аналізі стану еміграційної історичної науки не згадано справи координації наукової праці між науковими товариствами, яка в тому часі була мінімальною і не сприяла розвитку українознавчих дисциплін. Це саме явище бачимо і в пізніших роках. У зв'язку із масовим виїздом українських емігрантів за океан у 1950-их роках НТШ і УВАН розгорнули працю в США, Канаді і інших країнах. Можна сказати, що члени НТШ зосередили свою енергію на видаванні *Енциклопедії Українознавства* за головною редакцією проф. В. Кубійовича. Також треба згадати, що НТШ неперіодично видавало *Записки НТШ*, в яких не раз друковано історичні праці, а також інші видання. Була також цікава спроба відновити українознавчий журнал «Сьогочасне і минуле» — але по двох перших випусках цей журнал перестав існувати.⁴

З рамені УВАН, починаючи від 1951 року, почав появлятися англomовний журнал «Анали», Шевченківські Збірники і деякі монографічні видання.⁵ Обидві установи мали свої історичні секції і цілу низку історичних комісій, які однак не мали своїх окремих публі-

³ Борис Крупицький, *Історіознавчі проблеми історії України*, Мюнхен, 1959, стор. 123—138.

Автор констатував, що серед української спільноти «не раз помітне було байдуже або зневажливе ставлення до українських культурних потреб... на самому культурному полі було чимало аномалій, зв'язаних саме з надзвичайним розвитком еміграційного політиканства. Драстично кажучи, кожна партія хотіла б мати свою „Культуру“. Не було зрозуміння до того, що культурна сфера має свої окремі завдання, які не можна підпорядковувати партійним диктатам... а головне все ж таки те, що не було відповідного зрозуміння серед українського громадянства, не було культурної атмосфери, без якої неможлива поява визначних творів» (стор. 126—127).

⁴ Докладніше про діяльність НТШ в праці В. Кубійовича, «Наукове Товариство ім. Шевченка у 1939—1952 р.», *Український Історик*, ч. 1—2 (37—38), 1973, стор. 8—42.

кацій. В Європі українські високі школи і римський осередок Отців Василіян також видавав історичні видання.⁶ Кожна наукова установа мала свої цілі і завдання і в міру спроможностей провадила свою працю. Основним недомоганням українського наукового життя в 1950 і 60 роках була повна відсутність координації наукової праці, а також браку відповідного плану, на основі якого можна б певні наукові проекти реалізувати спільними силами наукових установ. Нераз особисті антагонізми між науковцями, які часто ставили особисті амбіції вище загального добра української науки, спричинювали непотрібні напруження і непорозуміння між поодинокими науковими установами і не дозволяли як слід розгорнути співпрацю між українськими істориками і українськими науковими товариствами. Це все гальмувало розвиток української історичної науки і знеохочувало молодих істориків брати участь в праці товариств, в яких правдиву наукову працю замінено іншими формами діяльності. І саме на цьому фоні загального стану української науки, а зокрема історіографії, родяться перші спроби порушити питання координації праці істориків, а головне видання українського історичного журналу. Рік 1956 можна uważати до певної міри переломовим для майбутньої появи «Українського Історика». Вже з початком того року автор цих рядків вирішив присвятити свою увагу і енергію активізації питання видавання історичного журналу. У статті «До організації історичних дослідів» я писав слідуюче: «Наші наукові інституції через матеріальні злидні не можуть опромогтися на періодичний історичний журнал. Це дуже велике недомогання. Його могли б видавати НТШ і УВАН спільно. Наукові Записки НТШ і Збірники УВАН, як також «Україна» проф. Борщака, появлюються неперіодично, а тому не можуть стати тим органом, навколо якого згуртувалися б наші дослідники. Отже створення періодичного історичного журналу є невідкладною потребою».⁷ Рівночасно автор у згаданій статті видвинув потребу організації історичного товариства для кращої координації наукових дослідів.⁸

⁶ Докладніші звітлення про працю УВАН поміщено в збірниках *Десятиліття Української Вільної Академії Наук у США*, Нью-Йорк, 1961, і *Українська Вільна Академія Наук. Ювілейне Видання. 1945—1965*. Зредагували Леонід Соневидський і Олександр Домбровський. Нью-Йорк, 1967.

⁷ Докладніше в праці Любомира Винара, «Сучасний стан української історичної науки», *Календар-Альманах Нового Шляху* за 1967 рік, Вінніпег, 1967, стор. 119—138.

⁸ Любомир Винар, «До питання організації історичних дослідів», *Свобода*, ч. 33, 21 лютого 1956 р.

⁹ «Знаючи, що спроби створення координаційного тіла для дослідів і співпраці часами не вдаються (а така можливість в нашій дійсності є), можна знайти інший вихід: можна б оформити професійне товариство українських істориків, яке заступало б інтереси своїх членів, інтереси української історії, як також історії Східної Європи... Звичайно наші сутєстії вимагають ґрунтовної дискусії всіх зацікавлених».

Проте 1956 рік і наступні роки не принесли позитивної розв'язки видвигнутого питання. Бажана дискусія над самозрозумілою потребою історичного журналу не розвинулася — наукове українське життя далі пливло старими ручаями і українська історична наука далі не мала свого періодичного видання. Автор цих рядків не збентежився цією невдачею і вирішив подождати на кращі дні. Отже, як бачимо, «Український Історик» має свою «передісторію», подібно, як інші видання і події. Проте це свідчить, що Року Божого 1956, ми бажали, щоб наші дві головні наукові установи УВАН і НТШ спільно видавали репрезентативний історичний журнал. Ця концепція не зреалізувалася без огляду на те, що автор цих рядків перемовнював справу видання історичного журналу з деякими установами й істориками.

Пригадую, наприклад, що під час одної поїздки проф. В. Кубійовича під кінець 1950-их років я порушив питання видавання українознавчого журналу з рамені НТШ на подоби колишньої «України» М. Грушевського. В. Кубійович засадничо погоджувався з ідеєю видавання українознавчого журналу, але zarazом заявив, що не вірить в його реалізацію через брак редактора, який повністю міг би присвятитися редагуванню такого видання. Беручи до уваги, що НТШ в Європі було в першу чергу зайняте виданням Енциклопедії Українознавства, песимізм проф. Кубійовича був зовсім зрозумілий. Проте аргументи про неможливість видавати історичного або українознавчого журналу мене не переконали і ми не зрезигнували з пляну його видання.

І так прийшов рік 1963. У моєму записнику під датою 1. І. 1963 року знаходимо таку нотатку: «До сьогоднішнього дня українські наукові установи не спромоглися на видання репрезентативного історичного журналу. Немає сумніву, що дальший розвиток української історіографії у вільному світі великою мірою залежатиме від видання історичного періодика, в якому співпрацювали б історики пов'язані з НТШ, УВАН та іншими установами. Це мусить бути орган незалежної української історичної думки, в якому могли б співпрацювати всі генерації українських істориків, а також чужинецькі історики, які досліджують минуле України і Східної Європи. На цьому форумі треба піддати науковій критиці тенденційні писання советських і західних істориків, в яких історія України представлена в кривому дзеркалі. Там будуть появлятися нові історичні студії, будуть обговорюватися усі важливіші видання присвячені нашій історії. Вже пора українським історикам мати свою власну трибуну для обміну думок, для наукової критики. Мені здається, що для досягнення цієї мети треба буде плисти проти хвиль загального збайдужіння української громади до потреб української історичної науки, треба перебороти упередження багатьох людей, які хоча і займаються історичними дослідженнями, проте дотепер гальмували працю тих, які за-

гальне добро ставили вище своїх приват. Хай 1963 рік стане роком, в якому український історичний журнал стане дійсністю».⁹

Проте самі новорічні постанови ще не розв'язували питання започаткування нового історичного журналу. Ми стояли перед цілою низкою засадничих справ, які вимагали позитивної розв'язки. В першу чергу треба було накреслити головні завдання журналу і запевнити співпрацю поважніших істориків. Також треба було знайти відповідну установу, яка фірмувала б видання, подумати про матеріяльне забезпечення і врешті підняти відповідну назву для журналу та друкарню. З початком 1963 року я звернувся до проф. О. Оглоблина, тодішнього голови Історичної Комісії УВАН, і передового українського історика, і просив його про пораду і співпрацю. Проф. Оглоблин зовсім позитивно поставився до нашого задуму і обіцяв свою співпрацю. Таке саме становище зайняла пані проф. Наталія Полонська-Василенко, тодішній декан філософічного факультету УВУ, проф. Я. Пастернак, проф. П. Курінний і інші визначні науковці. З молодших я звернувся до д-ра Марка Антоновича, який обіцяв свою повну допомогу і обіцяв спопуляризувати справу історичного журналу на конадському терені. Отже ще перед появою першого числа «Українського Історика» була запевнена моральна підтримка деяких визначних українських науковців, які розуміли вагу історичного журналу. Водночас деякі з них висловлювали побоювання, що таке видання не зможе довго вдержатися і тому радили обережність у всіх наших починах. Рівночасно я звернувся до проф. В. Дубровського, проф. М. Ждана, д-ра Романа Климкевича, д-ра Олександра Домбровського та інших вчених з проханням надсилати відповідні матеріяли до першого числа «Українського Історика», який мав появилися під кінець 1963 року. Всі вони запевнили свою співпрацю і обіцяли дати повну моральну підтримку в нашій праці. Докладно пляни видання я обговорив з проф. Богданом Винарем, який тоді проживав в Денвері, близько університетського містечка Болдеру в Колорадо, де провадилася уся підготовча праця для видання «Українського Історика».

У 1963 році не було жадних виглядів, щоб НТШ і УВАН спільно могли б видавати історичний журнал. Щоправда ще в 1962 році в УВАН запланували видавати «Історичний Збірник», але цей проєкт не зреалізувався.¹⁰

Ми вирішили видавати «Українського Історика» з рамені Історичної Комісії «Зарева», яка вже була знана із своєї діяльності ширшим

⁹ Записник (рукопис) за рік 1963. Архів автора.

¹⁰ У 1962 році за ініціативою проф. І. Лісяка-Рудницького постала Редакційно-Видавнича Комісія «Історичних Збірників УВАН». Без уваги на численний склад редакційної колегії заплановані істор. збірники не побачили денного світла. Це служило наглядним доказом, як важко видавати періодичне історичне видання.

кругам громадянства.¹¹ Українська Видавнича Спілка в Чикаго погодилася друкувати наше видання на догідних умовах за що належить-ся подяка тодішньому управителеві друкарні п. М. Панасюкові та п. І. Петручкові, який полагодував наші рахунки. Тоді я застановлявся над назвою нашого періодика і по деякому часі вирішено журнал видавати під назвою «Український Історик», який мав спершу появлятися, як історичний бюлетень. Залишалося неполадженим питання фінансування журналу. Це питання і по сьогоднішній день позитивно не розв'язане. Проте в 1963 році д-р Марко Антонович передав деякі фонди, які залишилися по «Розбудові Держави», решту покрили ініціатори видання і нечисленні добровільні датки. І так в грудні 1963 року появилася перше число журналу. У редакційній статті з'ясовано завдання «Українського Історика» так:

«Основна мета нашого видання — зазнайомити ширші круги нашого громадянства із історичними дослідженнями українських і чужинецьких науковців, присвяченими в першу чергу історії України і Східної Європи. Будемо старатися всебічно навітлювати історичну проблематику, наукову діяльність українських і чужинецьких інституцій, інформувати про працю поодиноких дослідників, подавати огляди нових видань і взагалі провадити поточну історичну бібліографію.

«Здається, що українські науковці, як також ширші круги громадянства вже давно відчували потребу такого видання, що подавало б здобутки і огляд українського наукового життя. Ми хотіли б, щоб „Український Історик” сповняв функцію історичного й інформаційного журналу усіх наших наукових інституцій. Тому до співпраці запрошуємо українські наукові установи, поодиноких науковців і всіх тих, які цікавляться проблемами української історії. Бажаємо, щоб наш журнал став правдивим дзеркалом здобутків нашої історичної науки».

¹¹ «Зарево» — Об'єднання українських студентських товариств національного солідаризму постало в Мюнхені у 1949 році. Головним організатором і духовим батьком «Зарева» був д-р Марко Антонович. Він видвинув і зреалізував концепцію «студійних комісій» «Зарева», в яких гуртувалися молоді дослідники ідеологічної і українознавчої проблематики. Згодом «Зарево» стало академічним товариством і включало також старших членів. Головним виданням «Зарева» була «Розбудова Держави» (редактором спершу був Марко Антонович, а згодом Богдан Винар), кварталник присвячений українознавчій і ідеологічній проблематиці. Члени студійних комісій містили свої праці на сторінках Р.Д. Журнал виходив протягом 1951—1958 рр.

Перша наукова конференція Історичної Комісії відбулася у 1955 році в Торонті (докладний звіт з цієї сесії появилася в «Свободі» п. н. «Сесія Історичної Комісії „Зарево” в Торонті», ч. 451, з 9. VIII. 1955). У 1961 році Історична Комісія запроєктувала видання «Історіографічного Збірника» але через фінансові труднощі цей проект не зреалізовано. З Історичною Комісією «Зарево» співпрацював проф. О. Оглоблин, проф. Я. Пастернак, проф. П. Курінний, Павло Грицак і цілий ряд інших дослідників.

Ми хотіли у редакційній статті ще раз наголосити наше бажання, щоб «Український Історик» став *спільним* журналом наших наукових установ. Також підкреслено інформаційний характер видання, яке мало сповняти роллю історичного бюлетеня, в якому був би поданий актуальний матеріал про біжучу працю наукових установ і окремих вчених.

У першому числі УІ появилася також стаття проф. О. Оглоблина н. т. «Завдання української історіографії на еміграції», в якій автор подав у ядерній формі свої думки про обов'язки українського історика у вільному світі і основні завдання української історіографії. Ця стаття викликала широкий відгомін серед читачів журналу.

Тепер прийшлося ждати на відгуки публичної opinio на перший випуск «Українського Історика». Звідусіль приходили листи із моральною підтримкою, із заохотою до дальшої праці. Вони були великою підтримкою для основника і редактора журналу. Пригадую, як сьогодні, реакцію на перше число УІ, проф. С. Гаррісона Томсона з Колорадського університету, видатного американського ученого і редактора престижного *Journal of Central European Affairs*. Під час нашої розмови він сказав, що українські історики вже давно повинні мати свій журнал, якщо хочуть, щоб європейські і американські історики запізналися з працями своїх українських колег. Історичний журнал є правдивим показником розвитку історіографії даного народу і тому добре, що українці вже будуть мати свій історичний орган. Врешті Томсон сказав майже «пророчі слова», мовляв «але ви не знаєте, який тягар взяли на свої плечі. Видання журналу це є «фул тайм джаб» і «через видання мого журналу не маю часу закінчити деякі власні наукові праці» — і в дальшому побажав «Українському Історикові» доброго розвитку.¹² Вже в дуже короткому часі я переконався, що Томсон мав рацію коли твердив, що видання журналу вимагає і забирає майже увесь час. Проте ішлося про наш власний орган, про видання, яке було потрібне для дальшого розвитку української історіографії — і тому ми не жалували витраченого часу і енергії.

Другий випуск «Українського Історика» вже начислював 56 сторін (чч. 2—3, 1964) і це вказувало на значний ріст видання. В цьому часі покликано до життя Редакційну Колегію, в яку входили, крім головного редактора, Марко Антонович, Наталія Полонська-Василенко, Богдан Винар, Василь Дубровський, Михайло Ждан, Ігор Каменецький, Роман Климкевич і Олександр Оглоблін. Як бачимо членами РК були вчені різних генерацій і крім істориків входили також дослідники суспільних наук і допоміжних історичних дисциплін. Отже вже був гурт ідейних людей, які включилися в розбудову «Україн-

¹² Проф. С. Гаррісон Томсон, один з кращих знавців середньовічної історії, як також історії західних слов'ян, назагал позитивно ставився до українських істориків. Він був основником і редактором декількох історичних періодиків і автором цілої низки історичних праць. Докладніше про його життя і творчість в нашій праці *S. Harrison Thomson. Bio-bibliography*. Boulder, University of Colorado, 1963.

ського Історика». Треба зазначити, що тоді один з найбільш активних членів Ред. Колегії був проф. О. Оглоблин, який не лише був суворим критиком надісланих матеріалів, але завжди давав доброзичливі поради відносно дальшого розвитку УІ. Це саме можна сказати про д-ра Марка Антоновича, одного з найближчих співробітників журналу, а разом його мовного редактора. Перед нами стояло нелегке завдання поширити круг співробітників і тематику «Українського Історика». Також треба було спопуляризувати журнал серед громадянства і наукового світу і вкінці забезпечити бодай мінімальну його фінансову базу, без якої не можна було б даліше видавати УІ. Вже під кінець 1964 року ми бачили ріст УІ і вирішили замість історичного бюлетеня видавати історичний журнал. Доволі важко передати наші тодішні почуття і емоції. Для нас не існувало нічого неможливого — всі зусилля були спрямовані на розбудову нашого самотнього історичного періодика, на службу рідній історичній науці, яка нарешті спромоглася на свій власний орган. Усі причетні до цього діла горіли огнем самопосягати і хрустального ідеалізму. Ми знали, що «Український Історик» мусить вдержатися і даліше рости. Було це почуття великої сатисфакції і задоволення сповненого обов'язку. Звичайно ми не мали жадних ілюзій, що початок «Українського Історика» був більш, як скромний. Ми воліли почати нашу працю скромним історичним бюлетенем і опісля робувати його в справжній репрезентативний орган української історичної науки. Ми старалися робити так, щоб наші слова покривалися з нашими ділами.

Постання У.І.Т. і дальший розвиток «Українського Історика»

Гене́за Українського Історичного Товариства тісно в'яже́ться з виданням «Українського Історика», а також із станом української історичної науки на початку 1960-их років. Звичайно так буває, що спершу твориться відповідне товариство або організація, а згодом появляються його видання. УІТ у цьому відношенні був винятком. «Український Історик» дав основний почин організації історичного товариства.

На початку лютого 1964 року автор цих рядків відвідав проф. О. Оглоблiна в Людлов і обмінювався думками про дальший розвиток історичного журналу. Нам було ясно, що журнал треба вдержати і належно розбудувати. Ішлося про репрезентативний журнал української історичної науки. Під час розмови я згадав про можливість створення Українського Історичного Інституту або Українського Історичного Товариства, які могли б фірмувати видання «Українського Історика». Ідея організації такого тіла не була нова — вона була ще видвинута 1956 році.¹³ Історична Комісія «Зарева» не могла перебрати

¹³ Гляди примітка ч. 8.

До речі на цьому місці хочу згадати про іншу спробу створити подібне історичне товариство. Проф. Теодор Мацьків у своєму листі від 24. II.

Зустріч у Лудлов, США (лютий 1964) основника «Українського Історика» проф. Любомира Винара з проф. Олександром Оглоблином

на себе такого великого завдання і не мала відповідних матеріальних засобів, щоб вдержати журнал. Проф. Оглоблин порадив над цими справами уважно застановитися, щоб новостворене товариство не наразилося на несправедливу критику інших наукових установ. Протягом наступних місяців велася жива переписка між редактором «Українського Історика» і цілим рядом українських вчених. На цьому місці не маємо змоги подати деталі генези УІТ — лиш обмежимося

1965 р. писав, що ще в 1960 році в часі Історичного Конгресу у Стольгольмі присутні українські історики «обговорювали справу створення такого товариства, оформленням якого занявся колега Лисяк Рудницький» (Архів УІТ). У 1963 і 64 роках нам не було нічого відомо про заходи проф. І. Лисяка-Рудницького відносно створення історичного товариства. Перший раз про цю ініціативу ми довідалися від проф. Т. Мацькова з Акрону у лютому 1965 року.

до найважливіших справ. Тут лише хочемо з подякою згадати доброзичливі поради проф. О. Оглоблина, д-ра Р. Климкевича, проф. Наталії Полонської-Василенко, д-ра Марка Антоновича, д-ра О. Домбровського і ряду других людей, які причинилися до конструктивного обміну думками в справі майбутнього Товариства. У висліді покликано у листопаді 1964 р. до життя Ініціативну групу УІТ,¹⁴ яка на числювала 17 членів і мала підготувати установчі збори Товариства. Тут лише згадаємо, що проф. Полонська-Василенко запропонувала, щоб з редакційної Колегії УІ створити Ініціативну групу УІТ. У своєму листі від 15. XI. 1965 вона писала: «Вашу думку про заснування Товариства цілком підтримую. Я гадаю можливим перетворити редакцію на ініціативну групу». Цю думку також поділяв проф. Оглоблин, який також наголошував потребу заснування УІТ на широкій базі — тереторіяльний (цілий український вільний світ) і особовий (не самі лише історики).¹⁵ Ці поради, а також сутєсті інших співробітників «Українського Історика», взято до уваги при опрацюванні звернення Ініціативної групи УІТ. У четвертому числі УІ появилвся комунікат Ініціативної групи, в якому точно з'ясовано завдання майбутнього товариства, а саме: «1. Об'єднувати істориків, а також активних прихильників української історичної науки; 2. Пильнувати і боронити інтереси вільної української історичної науки; 3. Нотувати і виправляти фальшиві і тенденційні інтерпретації історії України в історичних працях СРСР і у вільному світі; 4. Видавати і розбудувати історичний журнал «Український Історик» і допомагати у виданні монографічних праць з історії України». У згаданому документі підкреслено ще цілу низку інших завдань УІТ. Була це широка програма активізації української історичної науки та істориків поза межами України.

Дня 1 березня 1965 року у висліді референдуму 45 членів основників постало Українське Історичне Товариство¹⁶ і так зачався новий період розвитку «Українського Історика». Основоположники УІТ мали перед собою надзвичайно важкі і відповідальні завдання. Одним з найважливіших завдань саме і була дальша розбудова «Українського

¹⁴ Членами Ініціативної Групи були (подаємо в позбучному порядку): Марко Антонович, Богдан Винар, Любомир Винар, Ілля Витанович, Олександр Домбровський, Василь Дубровський, Михайло Ждан, Ігор Каменецький, Роман Климкевич, Петро Курінний, Михайло Міллер, о. Іриней Назарко, Олександр Оглоблин, Євген Онацький, Ярослав Пастернак, Наталія Полонська-Василенко і Микола Чубатий.

¹⁵ Л. Винар, *Записник*, 25. IX. 1964 (рукопис)

¹⁶ Першу Управу УІТ вибрано у такому складі: Олександр Оглоблин — голова, Наталія Полонська-Василенко — заст. голови, Любомир Винар — секретар і скарбник. Члени Управи: Олександр Домбровський, Василь Дубровський, Ігор Каменецький, Володимир Кисілевський, Роман Климкевич, о. Іриней Назарко, Ярослав Пастернак і Микола Чубатий. Контрольна Комісія: Ілля Витанович, Михайло Ждан, Лев Биковський. *Український Історик*, ч. 1—2 (5—6), 1965, стор. 90.

Історика», як офіційзу УІТ. У всіх цих починах *нам присвячувала лише одна основна ідея — причинитися до поновного ренесансу української історичної науки та виконати свій священний обов'язок перед українською і світовою наукою й перед українським народом.*

Не зважаючи на наші численні вияснення про завдання УІТ і «Українського Історика» деякі науковці не були задоволені з постанови нового товариства. Часами були безпідставні обвинувачення, що УІТ і УІ підриває працю вже існуючих наукових установ. Деякі члени НТШ і УВАН пропонували, щоб Товариство стало автономною одиницею в рамках їхніх установ. На ці закиди або пропозиції ми мали ясну відповідь. Українське Історичне Товариство об'єднує істориків і дослідників допоміжних історичних наук, без огляду на те, до якої установи вони належать, а також тих вчених, які працюють поза рамками наукових організацій. УІТ не може стати складовою частиною УВАН або НТШ тому, що між цими установами існують напружені взаємини і це не сприяє координації наукової праці. УІТ і УІ має стати форумом праці всіх бажаючих дослідників, а не лиш одної установи. Крім того ми включили в членство УІТ також любителів історії, а до того часу вони не були охоплені жадною існуючою науковою установою. Якщо ідеться про видання «Українського Історика» — ми завжди обстоювали думку, що цей журнал можуть видавати спільно УІТ, НТШ і УВАН.¹⁷ Проте наші заходи не увінчалися успіхом і не з нашої вини. На нашу думку постанови УІТ і УІ потрібні для дальшого розвитку української незалежної історичної науки. Здається, що наші вияснення були переконливі. Більшість критиків УІТ і УІ у відносно короткому часі стали членами Товариства або співробітниками «Українського Історика».

У 1965 році перенесено друк «Українського Історика» до друкарні «Льогос» в Мюнхені. Тоді змінено оформлення журналу, збільшено його об'єм, змінено формат УІ на книжковий і значно поширено його тематику. Докладніше про зміст і структуру журналу згадаємо згодом. Тут бажаємо лиш висловити подяку директорів друкарні п. Г.

¹⁷ Думку про потребу журналу видаваного НТШ і УВАН ми піднесли ще в 1956 році. До оснування «Українського Історика» і УІТ, ми заступали погляд, що журнал можуть видавати спільно три установи. У 1965 році ці справи на форумі УВАН обговорював д-р М. Антонович — проте до нічого конкретного не домовилися.

В 1965 році я запрошував до співпраці УВАН і НТШ. У листі до проф. Е. Кубійовича від 17. X. 1965 року я писав: «Дуже радо відступлю в „Українському Історикові“ місце для хроніки НТШ. Я уважаю, що назріває час, щоб НТШ, УВАН і УІТ спільно видавали історичний журнал — тоді дійсно був би тріумф української історичної науки у вільному світі» (Архів УІТ). Цю концепцію спільного видання я дальше обстоюю і вірю, що вона колись буде зреалізована. Ми зробили все можливе, що було в наших силах і йшли на якнайдаліші уступки, щоб doprowadити до творчої співпраці і координації істор. наукової роботи між українськими науковими установами.

Нанякові, д-рові О. Вінтонякові, представникові УІ на Європу до 1970 року і нашому теперішньому представникові п. Ф. Кордубі — всі вони допомагали і сприяли «Українському Історикові» та популяризували наше видання на європейському терені.

Починаючи від 1965 року «Український Історик» кращав під оглядом змісту з кожним новим числом. Про це свідчать рецензії в українських і чужинецьких виданнях,^{*17A} а також безпосередні відгуки наших читачів.¹⁸

У тому часі поширено Редакційну Колегію УІ, у її склад входили: Марко Антонович, Богдан Винар, Олександр Домбровський, Василь Дубровський, Михайло Ждан, Ігор Каменецький, Роман Климкевич, Теодор Мацьків, Ярослав Пастернак і Наталія Полонська-Василенко. Згодом кооптовано до РК Олександра Барана і Тараса Гунчака. Професор Ол. Оглоблін, як голова УІТ в тому часі не входив до складу Редакційної Колегії, але завжди служив своїми порадами і критичними заувагами відносно матеріалів друкованих в «Українському Історичному». Взагалі можна ствердити, що між редактором УІ і головою УІТ велася інтенсивна переписка відносно розвитку журналу і діяльності Товариства.

Можливо, що наше статистичне зіставлення подасть картину року УІ за роки 1963—1972.

«Український Історик» 1963—1972

Роки	Числа	число статей	число рецензій	чис. сторінок
1963—64	1—4	30	14	136
1965—66	5—12	59	30	470
1967—68	13—20	37	56	481
1969—70	21—28	47	86	656
1971—72	29—36	48	85	607
Разом:	36	221	271	2550

^{17a} З рецензій на «Українського Історика», в яких згадано про появу і зміст журналу згадаємо: „Der ukrainische Historiker“, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Bd. 14, 1966, *Revue des Études Slaves*, t. 46, 1967; „The Ukrainian Historian“, *Canadian Slavic Studies*, vol. 2, 1968; T. Hunczak, „Ukrainski Historyk“, *Zeszyty historyczne*, t. 20, 1971, Uwagi do recenzji prof. T. Hunczaka na temat „Ukrajinskoho Istoryka“, *Zeszyty historyczne*, t. 22, 1972.

Про видання «Українського Історика» також згадувано в різних чужинецьких і українських історіографічних статтях.

¹⁸ Редактор УІ завжди стояв у тіснім зв'язку з читачами журналу. У 1970 році ми розіслали членам УІТ спеціальний запитник відносно змісту УІ і діяльності УІТ (дивись: Л. Винар, «Значення запитника УІТ», *Бюлетень УІТ*, ч. 2 (26), 1970, стор. 1. Таким чином нав'язано живий обмін думками відносно змісту журналу.

У нашому зіставлені не подано хроніки та інших інформаційних матеріалів, які появлялися на сторінках УІ.

Ми звернули особливу увагу на приєднання нових співробітників УІ і поширення тематики журналу. Як відомо «Український Історик» розрахований головню на дослідників і любителів минулого України. Характер статей науковий і науково-популярний. Свого часу була виринула думка видавати тематичні випуски УІ — але її не прийнято. Ми бажали запевнити різноманітність змісту журналу, подібно, як це роблять видавці неукраїнських історичних періодиків. Від 1967 року статті з УІ індексуються в «Гісторікал Абстрактс» — найповажнішим бібліографічним історичним довіднику. Через участь УІТ в Конгресах і з'їздах американських і канадських наукових товариств (напр., Американська Історична Асоціація та інші) неукраїнські історики самі зголосили свою співпрацю в УІ. Починаючи з 1969 року впроваджено в журнал деякі англійські статті.¹⁹ Можна сказати, що за відносно короткий час «Український Історик» став одним з кращих українських наукових видань. З початком 1970-их років зачали нам надсилати рецензійні примірники поважні американські наукові видавництва і ми були поінформовані, що рецензії з УІ перекладаються на англійську мову. Все це вказувало на дальший ріст журналу і його відповідну питому вагу серед українського і неукраїнського наукових світів.

Структура, зміст і співробітники «Українського Історика»

Одним із основних завдань «Українського Історика» було стати творчою лабораторією для всіх генерацій українських істориків, які могли б друкувати свої праці з різних періодів і ділянок української історії. Рівночасно ми старалися весь час виправляти і критично на-світлювати праці советських і несоветських дослідників, в яких український історичний процес насвітлювано тенденційно і необ'єктивно. Уважний читач перегортаючи сторінки «Українського Історика» знайде підтвердження наших думок. Проте ми не могли обмежуватися виключно до стисло історичних досліджень. Також узгляденно допоміжні історичні дисципліни і суспільні науки. «Український Історик» перейшов протягом 10 літнього розвитку значну еволюцію від історичного інформаційного бюлетеня до обширного історичного і до певної міри загально-українознавчого журналу. Не улягає сумніву, що суспільні і гуманістичні науки мають безпосереднє відношення до історичної тематики і їх не можна ігнорувати. Кожний історичний і науковий журнал має свою специфіку, свою особливу структуру, яка віддзеркалює його тематику і взагалі редакційний профіль видання. Як відомо, наприклад, в американських наукових журна-

¹⁹ Докладніше про ці справи в нашій статі «„Український Історик“ на новому етапі свого розвитку», *Бюлетень УІТ*, ч. 1 (19) 1969, стор. 1—2.

лах суспільних наук головний наголос ставиться на рецензійний відділ у їхніх виданнях. Ми не пішли цим шляхом з уваги на особливий стан української історичної науки. Найбільше місця в «Українському Історика» відступлено статтям і публікації архівних матеріалів (біля 70 до 80%), а решта місця забирають рецензії і хроніка. Тут треба зазначити, що ми не є задоволені цим станом і бажали б пропорційно збалансувати усі відділи журналу, зокрема поширити його рецензійну секцію і наукову хроніку, а також провадити біжучу історичну бібліографію. Проте цього не хочемо досягти коштом редукції інших матеріалів. Єдина розв'язка — це збільшення сторінок «Українського Історика», а це у свою чергу пов'язане з відповідною матеріальною базою, якої ми на жаль не маємо.

Тематично ми бажали охопити усі періоди української історії і окремі ділянки допоміжних історичних наук. Також для свобідного обміну думками між істориками впроваджено окремий дискусійний відділ. Основний розділ в «Українському Історика» становлять статті, які друкуються, як перша частина журналу. Опісля йдуть інші відділи присвячені дослідженням специфічних ділянок. З них згадаємо відділи присвячені архівним матеріалам, війсьній історіографії, геральдиці і сфрагістиці, біографії і генеалогії, українській еміграції, мемуаристиці, науковим установам, ювілеям, матеріалам для вивчення життя і творчості М. Грушевського, дискусії, некрологам і врешті відділ рецензії, бібліографії і наукова хроніка. В останньому році впроваджено новий відділ присвячений історії літератури і мови, що його започаткував своєю працею Юрій Шевельов. Так в основному виглядає структура «Українського Історика».

Одним з головних обов'язків редактора УІ було приєднання широкого кола співробітників журналу. Це у значній мірі зреалізовано. В «Українському Історика» гармонійно співпрацюють представники старшої генерації, середньої і молодшої. Отже, вважаємо, що тепер немає жадної штучної або природної прірви між різними поколіннями українських дослідників. Немає сумніву, що до цієї позитивної розв'язки безпосередньо причинилися наші найвидатніші науковці старшої генерації, які від самого початку співпрацювали в «Українському Історика». Тут в першу чергу хочемо згадати Ол. Оглоблина, Наталію Полонську-Василенко, Я. Пастернака, І. Витановича, В. Дубровського. Всі вони ентузіястично піддержали постанову «Українського Історика» і активно включилися в його розбудову.

Немає змоги в нашій короткій статті глибше проаналізувати тематичний профіль журналу. Як ми зазначували раніше, були старання охопити усі періоди і ділянки української історії. І так з ранньої історії і українського середньовіччя появилися в УІ статті таких дослідників, як М. Чубатого, М. Ждана, О. Домбровського, о. І. Назарка, Б. Винара, О. Прицака, М. Андрусяка та інших. Дослідженню козацької доби присвятили свою увагу О. Оглоблін, Л. Винар, О. Баран, Т. Мацьків, О. Сенютівич-Бережний, Т. Гунчак і інші. З дослідів 19

і 20 століття друкували свої праці Н. Полонська-Василенко, В. Дубровський, М. Антонович, О. Оглоблин, Л. Винар, І. Каменецький, Л. Шанковський, П. Ісаїв, В. Міяковський, В. Кисілевський, В. Мартос, Ю. Герич, І. Лисяк Рудницький, О. Герус та інші. З ділянки суспільних наук (історія економічної, думки, демографія) появились праці В. Кубійовича, Б. Винара, І. Витановича; з історії еміграції В. Маркуся, Л. Винара, І. Світа; з сфратістики і геральдики — Романа Климкевича, з біографії й мемуаристики — М. Василенка, Л. ґиковського, В. Дубровського, Б. Мартоса, М. Єремєєва та інших. На цьому місці немає змоги перелічити усіх співробітників журналу — всі вони причинилися безпосередньо до дальшого росту «Українського Історика» і за це їм наша щира подяка.

При тій нагоді хочемо підкреслити, що одним критерієм друку статей та інших матеріалів був їх рівень і зміст. Часами з жалем ми були змушені відкинути деякі праці, які не надавалися до УІ. Зокрема це відноситься до англійських праць, які були здебільшого компіляціями, а не оригінальним науковим дослідженням.

Час від часу видавано спеціальні або ювілейні випуски «Українського Історика». У 1966 році появилось ювілейне число присвячене 100-літтю з дня народження М. Грушевського. Треба підкреслити, що ювілейний випуск цього числа «Українського Історика» був єдиним українським науковим виданням з нагоди цієї знаменитої річниці. Взагалі на сторінках журналу появились численні статті присвячені життю і творчості нашого найвидатнішого історика. У 1967 році вийшло окреме число УІ присвячене 50-річчю Української Національної Революції, а в 1970 ювілейне число присвячене 70-літтю і 50-літтю науковій праці Голови УІТ проф. О. Оглоблина. В біжучому році видано окреме число УІ присвячене 100-річчю Наукового Товариства ім. Шевченка.

Підсумовуючи наші думки відносно змісту і авторів «Українського Історика» можемо об'єктивно ствердити, що зроблено надзвичайно багато і може навіть більше, як сподівалися наші співробітники, український науковий світ і громадськість.

Будівничі «Українського Історика»

Розвиток «Українського Історика» тісно в'яжеться з активною допомогою його співробітників, читачів, представників і нечисленних меценатів. Всі вони стали будівничими нашого єдиного історичного журналу, а разом незалежної української історичної науки.

З перспективи десятих років спробуємо дати бодай короткі підсумки вкладу їхньої праці в розбудову «Українського Історика».

В попереднім розділі ми коротко задали про наших співробітників, які без жадної винагороди, збагачували своїми працями зміст нашого журналу. Багато з них рівночасно включилися в розбудову його матеріальної бази, без якої було б неможливо вдержати «Україн-

ського Історика». Вони не лише, в міру можливого, складали свої пожертви, але також ставали представниками УІ, переводили збірки на видавничий фонд і взагалі пропагували ідеї УІТ і його офіціозу серед широких кругів громадянства.

З членів Редакційної Колегії і близьких співробітників УІ хочемо згадати жертвенну допомогу Романа Климкевича, Марка Антоновича, Лева Биковського, Олександра Домбровського, Петра Ісаїва, Василя Вериги, Олеса Барана і других. Усі вони, не зважаючи на переобтяження різними обов'язками, стали представниками УІ і зайнялися розповсюдженням журналу у їхніх місцевостях. В останньому часі в цю працю включилися і також наші молоді історики Роман Сербин, Олег Герус і Ярема Раковський.

Можливо, що наполеглива праця одного з найстарших представників УІ Лева Биковського, який вже довгий час проживає на емігрантурі в Денвері, дасть нам повніший образ цієї жертвенної праці. Доц. Биковський не лише розповсюджував УІ в Колорадо і Каліфорнії, але закуповував більшу кількість чисел журналу і розсилав їх по національних бібліотеках різних країн, включаючи навіть Японію. Він став також одним із перших меценатів УІ.

Цілий ряд інших представників «Українського Історика» причинився до скріплення нашої видавничої бази.²⁰ І тут може прикладом стати праця д-ра Романа Коса, нашого представника на Філадельфію, який з великою жертвенністю і ентузіазмом допомагає «Українському Історичу».

Немає змоги вичислити тут усіх членів, членів-прихильників УІТ і передплатників УІ, які, крім передплати, складали додаткові пожертви на коляду УІТ або Видавничий фонд УІ. Виказ цих пожертв періодично появлявся в нашій пресі. Проте на цьому місці хочемо згадати про настанову бл. п. проф. Наталі Полонської-Василенко, нашого заслуженого історика і члена Президії УІТ. Не зважаючи на численні протести автора цих рядків,²¹ проф. Полонська-Василенко, без огляду на свій вік і незavidний матеріальний стан, прислала добровільні датки на розбудову УІ. В одному з листів перед її смертю, проф. Полонська-Василенко писала, що це її святий обов'язок допомогти в розбудові самотнього нашого історичного журналу. Вона прислала свій останній даток у сумі \$ 20.00 і перепрошувала, що це такий

²⁰ Тут згадаємо великий вклад праці і допомоги бл. п. сотн. О. Нарвського з Вінніпеґу, бл. п. інж. М. Фляка з Едмонтону. З Європи д-ра О. Вінтоняка і п. Ф. Кордубу. З Америки і Канади — інж. А. Кушинського з Чикаго, інж. Я. Зубаля з Дітройту, проф. О. Бережницького з Буфала, В. Сторожинського з Клівленду та інших. Усі вони присвятили багато часу для популяризації УІ. Лише незначне число наших представників не вив'язалося зі своїх добровільно взятих на себе обов'язків.

²¹ Спершу ми відсилали гроші проф. Н. Полонській-Василенко назад з уваги на її важкий матеріальний стан. Через те вона загнувалася і опісля всі її пожертви включувано у ювілейний фонд.

незначний даток з просьбою, щоб у списках жертвodawців не подавати її прізвища, лиш ініціали н. н. І це писала Людина, яка і так багато допомогла нам у праці, а сама проживала в недостатках і була в поважному віці. Достойна і шляхетна постава Покійної може стати прикладом не лише для членів УІТ, читачів журналу — але й цілої української громади в діаспорі.

Тепер хочемо коротко згадати про допомогу членів українського суспільства для розбудови української історичної науки. В першу чергу треба зазначити, що для популяризації діяльності УІТ і появи УІ, в українській пресі друкуються «Вісті УІТ». Також завдяки доброзичливості проф. Лева Шанковського, гол. редактора «Америки», від 1969 року появляється в тому щоденнику сторінка УІТ «Український Історик» (дотепер вийшло 12 випусків), а від квітня 1973 появляється в «Свободі» неперіодична сторінка «Літопис УІТ». Також у «Новому Шляху» (Вінніпег), «Українському Голосі» (Вінніпег) та інших часописах появилися обширні інформації і статті про наш журнал. Отже можна об'єктивно ствердити, що українська громада поінформована про вагу «Українського Історика» для нашої науки і взагалі національного життя. Багато разів УІТ апелювало до громадянства і установ з просьбою допомогти історикам у праці. Проте відповідь української громади не була і не є задовільною. З допомогою прийшли нечисленні одиниці, які зрозуміли вагу історичних дослідів для української загальної справи. І саме цим окремим особам «Український Історик» великою мірою завдячує своє існування. Тут з щирою подякою згадуємо меценатство Пані Анни Рижевської з Фльориди, яка була фундаторкою першого і другого наукового конкурсу УІТ і тепер стала також нашим членом-меценатом. Це саме признание належиться іншим жертвodawцям, які стали членами-фундаторами або меценатами «Українського Історика» з нагоди його десятиліття.²² Цим не зменшуємо ваги менших пожертв, які стали міцним фундаментом для дальшої розбудови журналу.

На початку 1973 року проголошено біжучий рік «ювілейним» з нагоди 10-и ліття «Українського Історика». Головною метою поставлено створення 50-итисячного видавничого фонду і приєднання 1000 нових передплатників. Ідеться про одноразову пожертву і про створення міцної матеріальної бази для УІ і для реалізації інших наукових проєктів.²³ До кінця вересня відгукнулося лише 170 жертвodawців.

²² З нагоди десятиліття УІ створено такі категорії жертвodawців: 1. Фундатори УІ (від 500 до 1000 дол.), 2. Меценати (від 300 до 500 дол.), 3. Добродії (від 100 до 300) і прихильники УІ.

Від січня ц. р. до кінця вересня, такі особи стали фундаторами або меценатами: д-р Петро Пишик (фундатор); меценати: проф. Б. Винар, д-р Мирон Заричський, п. Микола Ракуш, д-р В. Когутяк, пані Анна Рижевська, інж. Д. Сольчаник, п. Іван Мазуренко. Списки інших жертвodawців друкувалися в українській пресі і в УІ.

²³ Як відомо УІТ підготовляє до друку студію проф. Я. Пастернака про етногенезу слов'ян і українського народу, анотовану бібліографію історії

Яке ж це незначне число, якщо до уваги взяти наші заможні установи і громадян. Можливо, що про ці справи не треба згадувати — але їх не можна замовчати. І тут пригадуються думки проф. Б. Крупницького про відношення українського загалу до потреб рідної науки. Може дійсно історія повторюється.

Проте аналізуючи листи наших жертводавців бачимо цікаве явище. Крім наших членів, відгукнулося наше старше громадянство і молоді студенти — і саме ці дві верстви нашої спільноти, побіч інших, домінують в розгорненні допомогової акції для розбудови і вдержання «Українського Історика». Характерним у цьому відношенні буде лист панства емеритів Йосифа і Софії Семенців з Опшави, якого зміст подаємо в примітці.²⁴ Були випадки коли емерити позичали гроші, щоб допомогти розвиткові «Українського Історика». Це надзвичайно зворушливі зразки жертвенності і виrozumіння, які служать українським історикам великою моральною піддержкою. І одні і другі служать історичній правді України.

На цьому місці відзначаємо також велике виrozumіння і допомогу українських мистців, які уможливили першу льотерію УІТ з толовною метою розбудувати видавничий фонд «Українського Історика».²⁵ І знову ж знаємо, що мистці не належать до заможної верстви громадянства, порівнюючи з іншими професіями. Ми також хочемо згадати про певну допомогу братських союзів і ощадностевих установ, які відгукнулися на наш заклик.²⁶ Ми віримо, що кожна українська

України в англійській мові, науковий збірник присвячений схемі історії Східної Європи і історичній термінології, двотомну історію України в англійській мові і цілу низку інших монографічних досліджень. Реалізація цих публікацій виключно залежить від допомоги українського громадянства і установ.

²⁴ У своєму листі до УІТ від 1 вересня 1973 року пан Йосиф Семенців писав: «Прочитавши в «Українському Голосі» статтю «Вісті УІТ», і Вашу так важку працю про вияснювання нашої історії, нашої правдивої історії — я, 80 літний пенсіонер з Женою рішили вислати на фонд Українського Історичного Товариства свою одномісячну пенсію в сумі 200 дол. Бажаєм Вам якнайлучшого успіху у Вашій так важкій праці». Йосиф і Софія Семенів (Архів УІТ). Це цікавий і важний документ часу, як відгук на УІ представників нашої старої еміграції в Канаді.

²⁵ Такі мистці пожертвували свої картини на ювілейний видавничий фонд УІ (подаємо в порядку в якому надходили картини): Любослав Гуцалюк, Яків Гніздовський, Петро Мегик, Надія Сомко-Макаренко, Стефан Рожок, Іванка Ліщинська, Дзвінка Барабах, Христина Зілінська, Наталія Стефанів, Софія Лада, Богдан Кондра, Богдана Палевич, Роман Василюшин-Гармаш, Кураторія Мистецької Фундації ім. Артемія Кирилюка — дві картини бл. п. А. Кирилюка (Крім того здекларували свої картини пані Е. Завільська і п. Н. Раковська з Клівленду).

²⁶ З нагоди 10-и ліття «Українського Історика» вислано відповідні листи до 4-ох братських союзів у США з проханням одноразової допомоги для «Українського Історика» і реалізації інших запроектованих публікацій. Три союзи відгукнулися з таким вислідом: «Провидіння» — 300.00 дол.

установа і кожний громадянин може причинитися до дальшого розвитку української історичної науки. Тому ще раз звертаємося до них із закликом піддержати працю УІТ і бодай раз на десять років зложити свою пожертву для добра нашої загальної справи. Закінчуємо цей розділ думками проф. О. Оглоблина, проф. Н. Полонської-Василенко і Л. Винара, що були подані у офіційному зверненні УІТ до українських установ і громадянства: «Видання „Українського Історика” — це справа цілої української громади в діаспорі. Розвиток української історичної науки має величезне значення для нашої національної справи. Тому віримо, що громадянство і українські установи з нагоди цього нашого 10-ліття відгукнуться на наше звернення і допоможуть нам в розбудові „Українського Історика”».²⁷

Перспективи розвитку «Українського Історика» і завдання українських істориків

З 1974 роком «Український Історик» вступає в друге десятиліття своєї служби рідній історичній науці і українській нації. У зв'язку з цим виринають засадничі питання відносно дальшого розвитку нашого журналу у зв'язку з основними завданнями української історіографії, істориків та інших дослідників нашого минулого.

Ми знаємо, що перші десятки років були більш, як важкими для «Українського Історика» — проте всі перешкоди переборено і журнал став одним з найповажніших наших періодиків. У тому періоді ми понесли важкі втрати — з Редакційної Колегії відійшли незаступимі її члени: проф. Ярослав Пастернак, проф. Василь Дубровський і в біжучому році проф. Наталія Полонська-Василенко. Всі три вони були правдивими ентузіястами «Українського Історика». На зміну тепер приходять молоде покоління українських істориків, яке вже набуло освіти не в українських високих школах, і яке вже частинно включилося в розбудову нашого журналу і взагалі української історичної науки.

Ми думаємо, що дальший розвиток «Українського Історика» перш за все залежить від поширення кола його співробітників, збільшення його об'єму, поширення тематики і також у великій мірі від допомоги української громади.

Протягом останніх 10-ох років можна завважити безупинний ріст історичної і взагалі українознавчої тематики в журналі. «Український

(тут треба згадати, що «Провидіння» також раніше прислало свої пожертви), Український Народний Союз — 300.00 дол., Український Робітничий Союз — 25.00. Четвертий Союз УНПомочі зовсім нічого не відповів. Думаємо, що ці заповідання будуть цікаві для майбутнього дослідника життя української громади в США.

²⁷ «Десятиліття „Українського Історика”. Звернення до українського громадянства і установ», *Український Історик*, ч. 3—4, 1972, стор. 6.

Історик» стає історичним і українознавчим журналом, у якому крім істориків співпрацюють науковці з інших ділянок українознавства. На нашу думку це природне явище. Український історичний процес охоплює усі ділянки життя українського народу і всі вони мають свій специфічний історичний розвиток. Історик у своїх аналітичних і синтетичних працях мусить брати до уваги здобутки з інших наук. Тому не диво, що в історичних журналах часами знаходимо праці етнографів, географів, економістів, соціологів, лінгвістів, політологів, психологів і представників інших наук. В «Українському Історичному» крім істориків і дослідників допоміжних історичних дисциплін, час від часу друкувалися матеріали дослідників суспільних наук, які мали безпосереднє відношення до історичної науки. Це вважаємо за позитивне явище і треба надіятися, що в наступних роках ця співпраця скріпиться.

Перед українськими істориками поза Україною стоять надзвичайно важливі і специфічні завдання. Не улягає сумніву, що «Український Історик», як орган української національної історіографії, відігравав і відіграє провідну роль у дальшому розвитку історичної науки. І тому, якщо ми говоримо про завдання української історіографії та істориків то рівночасно говоримо про завдання «Українського Історика», як репрезентативного видання української історичної науки. «Український Історик» і українські історики мусять гідно репрезентувати кращі традиції української історичної науки на міжнародному форумі. У зв'язку з цим вже в короткому часі плянуємо англійською мовою випустити спеціальне число-збірник УІ присвячене окремим питанням української історії з окремим наголосом на проблеми історичної схеми і термінології української історії. У 1975 році відбувається у Сан Франціско черговий Міжнародний Історичний Конгрес і до цього часу цей проект повинен бути зреалізований. Чому ми наголошуємо справу схеми і термінології історії Східної Європи? Відповідь ясна. Дотепер у багатьох випадках провідні європейські і американські історики у своїх працях користуються російською дореволюційною, або сучасною советською історичною схемою. У висліді український історичний процес представлений у тенденційному наświetленні, а деякі періоди історії України, розглядаються як російські. У зв'язку з цим історія Української Княжої Держави та інші періоди розглядаються, як інтегральна частина російської історії, як «Кієван Рашія», а її населення як «Рашіяс» або «Вест Рашіянс» (населення Галицько-Волинської Держави і Литовсько-Руської Держави). Як відомо, незалежна українська історіографія прийняла схему і термінологію Михайла Грушевського і його наступників, як основу для дослідження історичного розвитку України. Отже нашим завданням є допровадити до інтензивної термінологічної наукової дискусії, в якій крім істориків, взяли б також участь археологи, географи, лінгвісти, антропологи і представники інших дисциплін. Тут ідеться про надзвичайно важливу справу наświetлення етнігенези українського народу і його історичного розвитку. Лише поважною науковою аргумента-

цією зможемо переконати наших європейських і американських колег у необ'єктивності їхнього підходу. І тут «Український Історик» може стати форумом для цієї потрібної наукової дискусії.

Знаємо, що в УІ охоплено усі періоди і ділянки української історії. Історики мають свої окремі і специфічні зацікавлення і вони відзеркалені в їхніх працях на сторінках журналу і в окремих монографічних дослідженнях. Проте ми будемо приділяти особливу увагу тим ділянкам, які зараз в Україні неможливо об'єктивно вивчати. Це відноситься в першу чергу до Українського Середньовіччя, історії Української Держави в 1917—20 рр., питання зв'язків України із Західною Європою та інших проблем. В основному можна ствердити, що усі періоди нашої історії тенденційно насвітлені в працях советських істориків — проте деякою проблематикою вони зовсім нехтують. На сторінках «Українського Історика» подаються критичні огляди праць істориків з України і це має свій відносний вплив для загального розвитку української історіографії тут, і там де історична наука перебуває у підневільному стані. Тому і не дивно, що у советському українському журналі «Жовтень» (ч. 1. 1972) знаходимо черговий напад і лайку на «Українського Історика», який, мовляв, пропагує «наукову спадщину Грушевського», його «історичну схему, яка встановила й обгрунтувала самостійність українського історичного процесу». Авторів «Українського Історика» схарактеризовано, як «націоналістичних фальсифікаторів, які виступають на крайньому правому фланзі». Ми не дивуємося барвним епітетам советських авотрів, які здебільшого пишуть «на замовлення» і не привикли до культурного обміну думками. Проте такою ж важливою є критика концепцій західних істориків, які часто у своїх працях пишуть не менші нісенітниці за советських істориків і не узгадують самостійности українського історичного процесу. Тут є широке поле праці для українських істориків, а зокрема тих, які досі свідомо уникали конфронтації з поглядами американських істориків проросійського хову. Сторінки «Українського Історика» завжди будуть відкриті для поважної наукової дискусії. У зв'язку з цим плянуємо вже в наступному році поширити рецензійний і дискусійний відділи у нашому журналі.

Досліджуючи зв'язки України з іншими народами і державами українські історики стоять перед черговим відповідальним завданням. Ідеться про систематичне вивчення нових архівних матеріалів до цих зв'язків, які є малодоступні або зовсім недоступні історикам в Україні. Публікація нових джерел з відповідними коментарями і опрацювання праць базованих на нових архівних матеріалах причиняться до значного збагачення української історичної науки. Розсіяність українських істориків по різних країнах значно улегшить їм доступ до чужинецьких державних архівів. До уваги також треба брати українські приватні архіви, в яких часом знаходяться цінні документи, що ждуть свого видавця. В журналі ми впровадили відділ «З архіву», в якому часто друкуються нові першоджерела до різних періодів української історії. При цій нагоді згадаємо, що УІТ запланувало

видання окремої серії присвяченої публікації історичних джерел. Щоденник Еріха Ляссоти в англійському і українському перекладах з'явиться, як перший випуск згаданої серії. Також вже частинно зібрані документи з французьких, англійських і американських державних архівів, що відносяться до 1917—20 років. Частина цих матеріалів буде друкуватися в «Українському Історичному» починаючи з 1974 роком.

Вже від довшого часу перед українськими істориками стоїть невідкладне завдання: підготувати цілу серію фундаментальних праць. Тут у першу чергу ідеться про опрацювання нового академічного нарису історії України, історії української культури, історії української політичної і економічної думки, історії української еміграції і фундаментальної ретроспективної бібліографії історії України. Є це фундаментальні і підставові праці, які можуть бути збірною або індивідуального авторства. Це саме відноситься до монографічних нарисів присвячених окремим періодам української історії. Поява цих названих і запроєктованих видань в українській і англійській мовах є передумовою успішного розвитку української історичної науки. Для реалізації цих проєктів треба скоординувати всі наші зусилля і одержати повну підтримку від української громади. І тут треба підкреслити, що матеріали, які появляються в УІ з ділянок політичної, культурної, економічної, церковної, інтелектуальної історії напевно стануть допоміжними при опрацюванні вищезгаданих проєктів. Деякі коротші історичні монографії можуть друкуватися в нашому журналі, подібно, як друкується праця проф. Я. Пастернака про етногенезу слов'ян.

Отже, як бачимо, перед українськими істориками і «Українським Істориком» стоїть ціла низка завдань незвичайної ваги.²⁸ Їхня реалізація залежить від нас усіх — дослідників і українського громадянства, яке повинно прийти з повною допомогою.

Закінчуючи наші думки про «Українського Історика» хочемо вірити, що друге десятиліття його розвитку буде краще за перше, і що наш журнал відіграє головну роль у розбудові української історичної науки. Українські історики виконують свій священний обов'язок перед наукою і українським народом, якщо наша громадськість буде й далі активно допомагати їм морально і матеріально.

²⁸ Про завдання «Українського Історика» і УІТ появилася ціла низка статей у різних виданнях. У зв'язку з цим подаю, як додаток до моєї статті, вибрану бібліографію матеріалів про журнал і Товариство. Цей додаток друкується на сторінках 171—173, як частина «Хроніки» У. І. Т.»